

Oponentský posudek na doktorskou disertační práci

Autor: Mgr. Pavel Lomička

Název: Filosofie a věda v Masarykově Konkrétní logice

Školitel: Mgr. Tomáš Hermann, Ph.D.

Oponent: prof. PhDr. Jan Zouhar, CSc.

V osmdesátých letech 19. století se stala předmětem Masarykova zájmu česká věda. Stačí si připomenout Masarykovu stať Jak zvelebovati naši literaturu naukovou, která vyšla v 9. čísle 2. ročníku *Athenaea* 15. června 1885. Je to i dobový dokument o stavu a tehdejší představě rozvoje naší vědy. Filozofii Masaryk chápal jako pokus o celkový názor na svět, jako souhrn všeho vědění, syntézu všech věd. Dobře však věděl, že obsáhnout všechny vědy v moderní době možné. Proto se snažil vysvětlit, co je filozofie nebo metafyzika vedle speciálních věd. Přitom si však Masaryk nedovedl představit filozofii jinak než jako filozofii vědeckou, která nesmí být v rozporu s vědeckým poznáním. Pro Masaryka je každé skutečné, soustavné poznávání vědecké. Předmětem tohoto poznání jsou jednotliviny, svět jedinečných bytostí a konkrétních věcí. Úkolem filozofie je sjednocovat konkrétní poznatky. Masaryk se o to snažil vymezením konkrétní logiky, tedy utříděného vědění.

Pan Mgr. Pavel Lomička vyšel z klíčového postavení *Konkrétné logiky* v Masarykově vztahu k vědě a pojetí vědy a zaměřil se na rozbor tohoto spisu. Není první, kdo takto postupuje. Připomněl bych alespoň spis Lubomíra Nového *Filosofie T. G. Masaryka* z roku 1962, který pochází z období, kdy se čeští filozofové snažili překonat dogmatický schematismus v přístupu k dějinám české filozofie a usilovali o návrat k pramenům a o věcné uchopení zkoumané problematiky. Nový později přiznal určitá dobová omezení svého tehdejšího přístupu k Masarykovi, ale jeho práci je možno ocenit jako pokus vyložit Masarykovu filozofii jako překonání pozitivismu orientací životně filozofickou. Ve své práci provedl i srovnání české a německé verze *Konkrétné logiky*. Tomuto tématu se věnoval v druhé polovině šedesátých let i Josef Král ve své rukopisné studii *Idea konkrétní logiky* a detailněji i Jindřich Srovnal v ediční poznámce k vydání *Pokusy o konkrétní logiku* ve *Spisech TGM* (2001). Pavel Lomička věnoval značnou část své doktorské disertace právě textologickému zkoumání jednotlivých verzí *Konkrétné logiky*. Svou komparaci knižně vydaných verzí doplnil o další rukopisné verze – Odstrčilovu a Královu, které však zřejmě nebyly autorizovány a knižně nevyšly. Je otázka, jak je použít a využít nejen pro připomenutí

Odstrčilových a Králových přístupů, ale i pro rozbor vlastních Masarykových názorů. Souhlasím s autorem, že téma klasifikace vědy je obecně považováno za hlavní přínos *Konkretné logiky*, že však vedle něho je důležitá otázka postavení filozofie vůči vědám a otázka postavení vědy vůči lidské zkušenosti a životu společnosti.

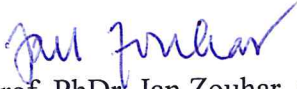
Autor se úspěšně vyrovnal s rozbořením Comtova a Brentanova vlivu na Masarykův spis a jeho filozofii, poněkud stranou ale zůstaly některé filozofické otázky, které souvisejí s Brentanovým vlivem, například Masarykův platonismus. Kapitola o Brentanovi je přitom podle mě nejhodnotnější částí disertace. Významný klasický filolog a zřejmě náš nejvýznamnější znalec Platóna František Novotný velmi přesně postihl, že Masaryk v řadě případů vlastně spojuje Platóna s tím, co sám odmítá – s mýtem, teologií, aristokratismem, romantismem, a že svým realismem a smyslem pro soustavnost je mnohem bližší Aristotelovi. Na to poukázal v jiné souvislosti významný český marxisticky orientovaný filozof a historik Závěš Kalandra, popravený po nezákonném politickém procesu v roce 1950, který ve studii *Religiozita a poznání u TGM a FXŠ* ukazuje na základě Masarykova vztahu k Franzi Brentanovi, že Masarykův realismus, který se proti relativismu snaží postavit pevné a neproměnné hodnoty a nachází všeobecné hodnoty v toku měnících se jednotlivin historického procesu, je v podstatě realismem Brentanovým opřeným o tradici aristotelské scholastiky. Patříčnou pozornost věnoval autor rovněž vztahu konkrétního a abstraktního, který je v řadě případů pro pochopení Masarykovy intence rozhodující, rozsáhle se zabýval polaritou mýtus – věda a vztahem vědy a náboženství. Nemohu neupozornit na některé formální nedostatky práce – Vasil Kaprálek Škrach se nejmenoval Vladimír (s. 13), v citaci z Nového práce *Filosof TGM* na s. 201 je uvedeno energetický místo energický, není jasné, kolik peněz měl dostat TGM od Gomperze za výuku (s. 21), objevují se i zmatené formulace (Její existence referovaná Olšovský, s. 54; Jiná Patočka ve stati, s. 199).

Setkáváme se s názory, že Masarykova filozofie je z velké části teorií vědy a vědeckého poznání. Toto téma se u Masaryka objevuje v několika rovinách: Masaryk se zasloužil o rozvoj vědy, o vznik některých humanitních vědních disciplín u nás. Jako organizátor vědy založil po příchodu do Prahy významnou vědeckou revui *Athenaeum*, uvažoval o tom, jak se má naše vědecká literatura dále rozvíjet, zasloužil se o zahájení prací na naší první encyklopedii – Ottově slovníku naučném, usiloval o založení druhé české univerzity. Vytváření věd u nás ovlivnila jeho klasifikace věd, kterou podal v *Základech konkrétné logiky*. Masaryk se zabýval kulturními, sociálními, etickými aspekty vědy. Jeho úvahy o polovzdělanosti a pouhém rozumářství vyjadřují požadavek vědění uspořádaného, harmonického, které bude v souladu

s citem a mravností. Přitom vědu chápal Masaryk jako zvláštní útvar duchovní kultury, základ moderní civilizace. Věda stojí na kritickém rozumu, ale my chceme dospět k vědomí celku světa, k pochopení jeho smyslu. Kromě metafyziky, která vychází z náboženské víry, je podle Masaryka zajímavou oblastí našeho poznávacího vztahu ke světu umění. Na rozdíl od vědce, který abstrahuje a analyzuje, umělec vše vnímá přímo, bezprostředně a dospívá k plnosti života a jednotlivých věcí. Masaryk byl přesvědčen o samostatnosti a oprávněnosti tohoto způsobu poznání, dokonce umělecké poznání pokládal za nejvyšší stupeň poznání. Umělečtí géniové, kteří naplňují svou tvůrčí ideu, mají pro Masaryka svůj velký význam jako vychovatelé lidstva. Umění má tedy mít úkoly národně výchovné, má řešit životní otázky, ukazovat na choroby společnosti a podílet se na jejich léčení. Není ovšem zcela jasné, jestli je vztah mezi uměním a vědou vztahem dvou doplňujících se lidských duchovních aktivit, nebo zda Masaryk umění nad vědu nadřazuje. Masaryk hledal „praktickou vědu“, která měla spojit lidi na přelomu epoch. Masaryk nechtěl nahrazovat náboženství filozofií, chtěl metafyzické otázky řešit nábožensky, dokonce i otázky existence Boha chce řešit vědecky. Náboženství ve smyslu praktické filozofie má být nadále tmelem společnosti. Praktická věda má podřídít rozum mravním ideálům, znamená etickou harmonii. Masaryk se domnívá, že lze vytvořit nové náboženství, které nebude v rozporu s vědou. To ovšem přináší námitky, že Masarykova filozofie je málo filozofická a jeho věda málo vědecká.

Pan Mgr. P. Lomička se ve svém textu opírá o důkladnou znalost pramenů a širokého okruhu sekundární literatury a prokazuje schopnost orientace v této literatuře, jejího srovnávání i jejího tvůrčího využití. Práce pana Mgr. Pavla Lomičky je zaměřena textologicky a historicko filozoficky. Splňuje požadavky, kladené na doktorské disertační práce v oboru filozofie, a proto doporučuji, aby mu na základě úspěšné obhajoby byl udělen titul Ph.D.

V Brně dne 28. dubna 2018

prof. PhDr. Jan Zouhar, CSc.
katedra filozofie FF MU v Brně